

*View Over the Balkan Peninsula
Поглед над Балканите*

РЕВОЛЮЦИОННИТЕ ТРАДИЦИИ В СТАРОЗАГОРСКО ПРЕЗ ВЪЗРАЖДАНЕТО

Ангел Динев

Регионален исторически музей – Стара Загора

Резюме. Настоящата статия проследява революционните традиции сред населението на Старозагорски регион през епохата на Възраждането. Специално внимание е обърнато на подготовката на Старозагорското въстание (1875), което се явява проверка на силите за следващата по-мощна освободителна акция – Априлското въстание, 1876 г.

Keywords: the Stara Zagora rising – 1875, Bulgarian National Revival

Корените на революционните традиции сред населението на днешния Старозагорски регион датират от епохата на зрялото Възраждане на българския народ под османска власт. А от още по-ранния период на чуждото иноверческо владичество българите от тогавашната Ески Загорска (дн. Стара Загора) кааза създават една от трайно установените исторически легенди за юначния Хрищан войвода – храбър защитник на потисната българска рая. В негова чест и памет признателните жители на Старозагорския край наричат най-близкото село, разположено североизточно от Стара Загора – Хрищени.

Първите по-сериозни политически надигания сред българите от Ески Загра са продиктувани от избухването на гръцката война за независимост през 1821 г. и Руско-турската война от 1828 – 1829 г. В навечерието на въстанието в Южна Гърция видните старозагорски граждани Александър х. Атанасов, х. Стамо, х. Начо и х. Косьо влезли в контакт с конспиративната революционна организация „Филики етерия“. Когато започнали бойните действия на гръцките въстаници, османските власти в града разкрили връзките на българите с гръцките борци и посочените старозагорски първенци били арестувани. Проведеното следствие в Одрин приключило без резултат, а след няколко месеца, измъчени и отслабнали от лишения, четиримата българи били освободени¹⁾.

В оскъдните исторически сведения от 30-те и 40-те години на XIX в. се открояват имената на старозагорските хайдутини Гълъб войвода и Рада Амазонката. Те били едновременно храбри защитници на онеправданата християнска рая в Старозагорско и реална заплаха за жестоките и безскрупулни османско-турски господари.

След Кримската война (1853 – 1856 г.) българите в Стара Загора регист-

рирали сериозни успехи в стопанската област, просветното дело и борбата за църковна независимост. Те създали благоприятни предпоставки и за импулсиране на движението за политическо освобождение. Старозагорският принос в националноосвободителните борби на българите през последните две десетилетия на османското владичество е значителен, като безспорно неговият апогей е Старозагорското въстание от септември 1875 г. През тези години в историята на българското революционно движение със златни букви са вписани имената на няколко десетки старозагорци, участвали дейно и ефективно с пушка и нож в неравните борби за отхвърляне на петвековната чуждоземна тирания. С пълно основание Стоян Заимов характеризира Стара Загора като „дойка на духа за свобода“.

Много важно значение за обособяването на Стара Загора като крупен революционен център има фактът, че бъдещият Апостол на свободата Васил Левски живее в Хилендарския метох и учи в Светиниколското мъжко училище в Стара Загора от 1855 до 1858 г. Тогава той установява трайни връзки с будни младежи и когато през 1869 г. започва създаването на мрежата от революционни комитети, един от първите, които основава, е в Стара Загора. Димитър Илков живописно описва Левски като „момче младо, салмаливо, червендалесто, сладкопойно“. Когато младежът запеел заедно с вуйчо си хаджи Василий през неделните дни в черквата „Свети Димитър“ в града, „богомолците в черквата оставали прехласнати на местата си“. Илков пише, че Левски „посещавал редовно училището и бил обичан другар на съучениците си“ (Илков, 2004: 171 – 2).

Епохата на комитетското десетилетие в развитието на българското националноосвободително движение също слага своя отпечатък върху натрупването на революционните традиции в Старозагорско. През пролетта на 1862 г. в Белград, Сърбия, под ръководството на първия велик идеолог на българското национално освобождение Г. С. Раковски се събрали около 600 български доброволци и сформирали Първата българска легия (Митев, 1999: 98). В избухналото на 3 юни 1862 г. сражение между османския гарнизон и сърбите се включили и част от легионерите. В редовете на последните били и двама старозагорци – Теньо Милошев и Христо Генчев. През юни 1862 г. отново по идея и под ръководството на Георги Раковски в Габровския Балкан излязла малка чета, начело с войводата хаджи Ставри Койнов, в която също участвали няколко старозагорци. Пет години по-късно в четата на Филип Тотю се включили двама старозагорци – братята Цоньо и Иван Русеви, а в четата на Панайот Хитов – старозагорецът Димитър Абаджи.

През 1868 г. старозагорци масово подкрепили героичната чета на Хаджи Димитър и Стефан Караджа. Девет четници произхождали от Старозагорско. Димитър Захралията – знаменосец, Сава Силов, Георги Пенчев, Дечо Колев, Паньо Хаджиганев, Никола Велев, Тончо Стоянов, Марин Начев, Цоньо

Бъчваров допринасят за безсмъртния подвиг на тази чета, която бележи едновременно апогея и залеза в развитието на четническата тактика като основно средство за извоюване на политическото освобождение на българите²⁾.

В своите спомени за живота в Старозагорско под османска власт Хаджи Господин Славов отделя специално внимание на героичната саможертва на Сава Силов, който е заловен жив от турските потери, осъден на смърт в Русе и върнат в родния си град Стара Загора, където трябва да се изпълни присъдата за назиждане пред съгражданите му. Изправен на последен разпит в Стара Загора пред каймакамина Шакир бей, който го попитал кои са били от града неговите другари в комитетските дела и кои от старозагорските чорбаджии са го подкрепяли в революционната му дейност, Сава Силов се държал мъжествено и твърдо, казвайки: „По тия въпроси, за които ме питаш, аз съм ги казал пред по-големи от теб хора, затова пред тебе нищо няма да кажа“. На втория въпрос на каймакамина относно целите на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа Сава Силов дръзко отговорил: „Да станеш ти от мястото си, на което седиш, за да седна аз на него“³⁾. Още на следващия ден, 19 юли 1868 г., Сава Силов е обесен под стряхата на един бакалски дюкян в българската махала Табахна в Стара Загора. Съгражданите му българи устроили много тържествено погребение, от което турците в града настръхнали⁴⁾.

Това събитие оказва благотворно влияние върху борческия дух на младежите в Стара Загора. В своите спомени членът на Старозагорския революционен комитет и участник в Старозагорското въстание Христо Шиваров посочва, че героичното държане на Сава Силов пред лицето на смъртта, „покрит с рани и изнемошял, повлия много силно не само на духовете на младежите от кръжока, но и на мнозина други въвн от него и това даде повод да се захванат деятелно с развиването на свободни идеи между младежите...“ (Кънев, 1969: 180).

През 1869 г. Васил Левски се утвърждава за лидер на българското националноосвободително движение. Той отхвърля четническата тактика и се заема с изграждането на конспиративна мрежа от революционни комитети във вътрешните части на Османската империя, населени с преобладаващо българско население. Никак не е случаен фактът, че един от първите комитети е основан през лятото на 1869 г. в Стара Загора (Койчева, 1975: 33). Несъмнено старите контакти помогнали на Апостола бързо да се свърже с будните старозагорци. Неговите идеи попаднали на плодородна почва в Стара Загора.

Според Димитър Илков при основаването на комитета Левски бил придружен от Ангел Кънчев, като двамата разпространили революционни брошури, издадени от БРЦК в Букурещ, и успели да „наелектризируют сърцата“ и лесно да спечелят за делото на революцията по-смелите старозагорци (Илков, 2004: 172).

Стоян Заимов подробно описва сформирването на Старозагорския революционен комитет. Левски пристигнал в Стара Загора, предрешен като търговец

на агнешки кожи, установил се в хана на братята Георги и Димитър Хаджидечеви и чрез тях устроил тайна среща със своите някогашни училищни приятели, като тя „била извънредно сърдечна: сълзи се леели, песни се пели и в свободата се клели“⁽⁵⁾.

Първите последователи на Левски в Стара Загора и съоснователи на комитета били: Колю Ганчев, Пенчо Хаджиславов, Георги Коларов, Стефан Иванчев, братята Георги и Димитър Хаджидечеви, Михаил и Георги Жекови, Наньо Тодоров, Слави Камбуров, Христо Сяров, Кольо Райнов, Руси Аргов, Господин Михайловски, Стефан Сливков и др. Левски продължил да поддържа тесни връзки със Старозагорския революционен комитет. През 1872 г., когато започва създаването на окръжни революционни комитети, Старозагорският е превърнат в окръжен център и координира конспиративната работа между БРЦК и останалите комитети в окръга. В началото на ноември 1872 г. в състава на Старозагорския окръжен комитет влизат Колю Ганчев – председател, Стефан Сливков – подпредседател, Христо Шиваров – секретар-деловодител, и Николаки Стоилов – касиер (Койчева, 1975: 33).

В рамките на революционния окръг се включват селища от Старозагорско, Новозагорско, Чирпанско и Казанлъшко. В резултат на почти тригодишна усилена конспиративна дейност към 1872 г. на територията на окръга са изградени около 60 революционни комитета, които се ръководят от предани революционни дейци като: поп Минчо Кънчев от с. Арабаджиево (дн. Коларово), Георги Данчов и Янко Кочев от гр. Чирпан, поп Еньо Димитров от с. Гюнеле махле (дн. Любенова махала), Станчо Петров от с. Джамбазито (дн. Калояновец), Бойчо Русев от с. Гюреджий (дн. с. Преславен), Никола Вераната от с. Хаинето (дн. гр. Гурково) и др.

Скоро в Стара Загора редовете на революционния комитет се попълват с младите дейци Георги Апостолов, Георги Кюмюрев и Димчо Стаев. Безспорно за най-авторитетен революционен водач се утвърждава Колю Ганчев, който се отличавал със завидни организаторски качества, голяма енергия и лична храброст. Съвременниците му запазват спомен за него като „човек честен и идеален“. Близък приятел с Васил Левски още от ученическите си години, сред съгражданите си Колю Ганчев бил популярен като „изкусен общар и отличен виолонист. Заарските младежи се групирани около него, за веселия му нрав, за сладкият му говор“ (Илков, 2004: 172), т.е. освен всичко друго той притежавал жизненонеобходимите за всеки водач лична харизма, чар и обаяние.

В процеса на изграждане на революционната организация в Старозагорски окръг били назначени спомагателните членове Стефан Гергев и Петко Демирджията. Основната им задача била „да ходят по селата и да следят за развитието на свободолюбивите идеи“. Те привлекли за свои помощници в селата няколко по-изтъкнати дейци: Станчо Петров от с. Джамбазито, поп Еню от с.

Гюнеле махле, поп Делчо от с. Гурбетито. В своите спомени поп Минчо Кънчев посочва, че в Старозагорско имало „пригответи под клетва“ 1884 души, а въоръжени 1053 с 205 чифтета, 114 шишанета, 499 чакмака, 54 револвера, 16 саби, 80 стари ножа и 105 нови⁶⁾.

Залавянето на Левски от турската полиция през декември 1872 г. и последвалият конспиративен провал и масови разкрития на революционни комитети и арести на дейци се отразяват отрицателно и на активността на старозагорските революционери. Въпреки това те намират морални сили и съвместно с председателя на революционния комитет в с. Арабаджиево поп Минчо Кънчев разработват план за освобождението на Левски при очакваното му транспортиране от София в Цариград, като се нападне влакът. Идеята остава нереализирана, защото турците решават да изпълнят смъртната присъда на Левски в София⁷⁾.

След смъртта на Апостола значението на Старозагорската революционна организация ни най-малко не намалява, напротив то нараства. Старозагорци се опитват да поемат управлението на конспиративното движение в цяла Южна България. Неслучайно Атанас Узунов – заместникът на Левски, избира за своя тайна квартира Стара Загора. Още през февруари 1873 г. тук се свиква събрание на комитетите. Величка Койчева посочва, че заслугата за това не е толкова на Атанас Узунов, колкото на личния принос на Колю Ганчев и последователната линия на Старозагорския революционен комитет. Същият автор счита, че Колю Ганчев надхвърля мащабите на един местен революционен деец и заема достойно място в пантеона на българските национални герои от борбите за политическо освобождение. Той не само е сърцето и душата на всички революционни начинания в Старозагорски окръг от 1869 до 1875 г., но и взема участие в писмото-отговор до Любен Каравелов от 22 ноември 1872 г., включва се в майското събрание на БРЦК в Букурещ през 1873 г., в августовското през 1874 г. и в организацията на събитията от 1875 г. (Койчева, 1975: 35).

Необмисленото емоционално решение на Атанас Узунов за физическото ликвидиране на хасковския богат българин-гъркоман хаджи Ставри поставя пред сериозен риск и заплахата от разстройване на конспиративната мрежа от революционни комитети в югоизточните български земи. От Старозагорско са разкрити и арестувани следните комитетски дейци: Стефан Сливков, Георги Хаджидечев, Дойчо Д. Абаджиев от с. Сеймен (дн. Симеоновград), Бойчо Русев от с. Гюреджий, поп Минчо Кънчев от с. Арабаджиево (с. Коларово) и Стано Петров от с. Джамбазито. Въпреки този тежък удар революционната организация продължава да съществува. През лятото на 1873 г. в комитетската работа са включени Господин Михайловски и Димитър Матеев⁸⁾.

Димитър Илков пише, че заточването на Стефан Сливков и Георги Хаджидечев в Диарбекир не само не разстроило дейността на Старозагорския

революционен комитет, но постигнало обратен ефект. Войнственият революционен дух на младите българи в Стара Загора укрепнал и благодарение на енергичната агитационно-пропагандна дейност на Колю Ганчев и неговите другари „около 150 души отбор еснафлии и търговци“ от града се записали като членове на тайния заарски революционен комитет. В Стара Загора и по селата се усилило революционното движение. Колю Ганчев продължавал да бъде сърцето, душата и основният организатор на подготовката за въстание, в резултат на която „заарските младежи били като опиянени от лъхът на революцията. Търговци и занаятчийи стояли като записани в дюкяните си и почти никому се не хващало вече работа“. Били положени много усилия за осигуряване на боеприпаси и въоръжение. На връщане от панаира в с. Узунджово, Хасковско, селяните от Старозагорско „натоваряли в колята си пушки и ятагани“, а „други превозвали барут от казанлъшкото село Гюсово, насипан в големи стовни и кюпове, който употребявали за правение на фишеци“ (Илков, 2004: 179).

В тази приповдигната атмосфера на революционен порив и родолюбив ентузиазъм през август 1875 г. в Старозагорския революционен комитет се получила прокламацията на БРЦК за общо въстание с автори Христо Ботев и Стефан Стамболов. Тя имала възпламеняващ ефект и подтикнала дори и най-инертните и консервативни българи към съпричастност с комитетските дела за подготовката на въстанието. В началото на септември 1875 г. в Стара Загора пристигат като апостоли от БРЦК Стефан Стамболов, Захари Стоянов и Георги Икономов. На 2 септември в града е свикано комитетско събрание под ръководството на Стефан Стамболов и с участието на Захари Стоянов, Георги Икономов, Стефан Чифудов, Колю Ганчев, Христо Шиваров, Михаил и Георги Жекови, Иван Андонов, Иван Милков, Никола Вераната и Иван Сетерлията (Койчева, 1975: 38).

Участникът в Старозагорското въстание Христо Шиваров пише, че на 14 и 15 септември 1875 г. къщата на братята Михаил и Георги Жекови е превърната в своеобразен въстанически щаб, в който Стамболов и Шиваров пишели прокламации до българското население в селата около Стара Загора, с които му се заповядва да въстане и в 8 ч. по европейски на 16 септември 1875 г. да се концентрира в близките подстъпи на града. Димчо Стаев занася прокламацията в селата Джамбазито и Гюкпала (дн. с. Михайлово), Андрей Момчев – в Арабаджиево и Обруклий (дн. с. Обручище), Христо Шиваров – в Гюреджий и Караджалий (дн. с. Сърнево), Стефан Гергев – в Ахиево (дн. с. Бъдеще) и Сеймен, Колю Ганчев – в Дервент (дн. с. Змеево) и Мъглиж⁹.

Планът на въстаниците разделяне на въстаническите сили на четири чети по териториален признак. В първата чета влезнали въстаниците от Стара Загора, във втората – от селата Караджалий, Голямо Дуванджий (дн. с. Пшеничево), Гюнеле махле и Гюреджий, в третата – от селата Обруклий,

Трънково, Землен, Арабаджиево, Ахиево и Памукчий, в четвъртата – от селата Гьокпала, Чираджий (дн. с. Борово), Джамбазито, Гурбетито (дн. с. Странско) и Авджи-Дуванджий (дн. с. Ловец). Стефан Гергев и Андрей Момчев трябва да съберат и доведат въстаници на юг от Стара Загора, в Намзгехеските гробища край града, да съобщят за пристигането си на Стефан Стамболов, който с друга група въстаници трябва да ги чака на Чадър могила (източно от Стара Загора) в уречения час на 16 септември 1875 г. Димчо Стаев, начело на въстаниците от селата западно от Стара Загора, трябва да се установи в лозята край чирпанското шосе, Колю Ганчев с въстаниците от селата Енина, Мъглиж и Дервент – на север от града в местността Бадемлика, а с въстаниците от източните села – на Чадър могила¹⁰⁾. От тези сборни пунктове въстаниците би трябвало да нападнат и превземат конака и другите командни и комуникационни пунктове в Стара Загора, а в случай на неуспех да се изтеглят на север към Стара планина.

В последните дни преди 16 септември 1875 г. старозагорските революционери се разделили на радикално и умерено крило. Радикалите, начело с председателя на комитета Колю Ганчев, твърдо поддържали становището за незабавно въоръжено въстание. Умереното крило, в което влезнали части от градската интелигенция, млади хора, завършили образование в чужбина, както и някои по-имотни занаятчии и търговци, били против избухване на въстанието през септември и искали да се изчака по-благоприятно време. Очевидно по-умереното крило привлякло повече привърженици, защото въпреки значителния списъчен състав на Старозагорския революционен комитет под знамето на бунта фактически застанали едва няколко десетки.

Радикалите решили да извървят пътя на революцията докрай и вечерта на 16 септември 1875 г. в къщата на братя Жекови се сформирала старозагорската въстаническа чета в състав: Георги Икономов, Стефан Стамболов, Захари Стоянов, Михаил и Георги Жекови, Георги Апостолов, Васил Манолов, Желязко Николов, Петко Стоянов, Христати Генчев, Георги Стоев, Марко Иванов, Койчо Георгиев, Руси Аргов, Бойчо Атанасов, Иван Иванов Кантарджията, Димитър Бояджиев, Георги Кюмюрев, Стойно Петков, Атанас Карпузов и Кольо Петров (Койчева, 1975: 47 – 48) .

Стефан Стамболов обявил Георги Икономов за войвода, а Койчо Георгиев – за знаменосец, като му връчил знамето на Старозагорското въстание. Стамболов пръв произнесъл въстаническата клетва, а всички останали я повторили след него. След това малката чета напуснала къщата на братя Жекови и поела славния път към свободата. По същото време неколцина старозагорски чорбаджии (хаджи Господин Славов, Сава хаджи Тодоров, хаджи Андон Митов, даскал Минчо и дядо Филип от с. Хрищени) отишли в конака и информирали влиятелния османо-турски първенец Емин бей и каймакамина Джамал бей за замисленото от старозагорските българи въоръжено въстание. Страшна пани-

ка завладяла през нощта Стара Загора. Само за около два часа всички мъже мюсюлмани, годни за борба, били въоръжени и вдигнати на крак. Изходите на града били добре укрепени, а по улиците сновели многобройни полицейски патрули. Хаджи Господин Славов свикал българските общинари на съвет в Бабин Градин метох, при черквата „Света Богородица“ в махалата Акарджа (Илков, 2004:186).

Вечерта на 16 септември 1875 г. вместо очакваните 300 въоръжени бойци се явили само около 24 четници, които, водени от споменатите освободителни дейци, се събрали на местността Чадър могила (дн. Кв. Самара) и развели знамето на бунта. След напразно очакване на разсъмване на 17 септември четата от Чадър могила се оттеглила в посока на Стара планина, към с. Хришени, укривайки се в т.нар. Глуханска кория. Стамболов свалил знамето от пръта и със сълзи на очи го увил под пояса около кръста си. Знамето било предадено на Михаил Сарафов в Търново, който успял да го съхрани до Освобождението (Илков, 2004: 187).

След неколкодневно лутане, опитвайки се напразно да вдигнат на въстание казанлъшките села, въстаниците се разпръснали. Трагична е съдбата на братя Жекови, които на 18 септември 1875 г. се укрили в една плевня край с. Елхово (дн. с. Милево), Казанлъшко. Обградени от османо-турска потеря, те отказали да се предадат и започнали отчаяна самозащита. От продължителната стрелба плевнята се запалила и раненият Георги Жеков изгорял вътре в нея. Михаил продължил отчаяната съпротива, съумял да изскочи навън и бил разстрелян от противника¹¹).

Селата около Стара Загора се вдигат на бунт. Част от въстаниците от околните села, които се вдигнали, не успели да установят връзка с ръководителите от Стара Загора. Над 800 души участвали в образуваните 6 големи селски чети. Повечето от тях се разпръснали, когато станал ясен неуспехът на въстанието, освен четите на Руси Бакърджията (100 – 120 души) и на Стефан Чифудов (105 души), които били разбити в сражения с турците в околностите на село Елхово.

Старозагорци намерили нищожен брой последователи сред почти шестте милиона българи под османска власт. В Шуменско и Русенско действали 2 малки чети, които обаче скоро се разпаднали, защото настъпил краят на въстанието. Опити за надигане били направени и в Русенско и Шуменско. В с. Червена вода била сформирана чета от 25 души, предвождана от Йордан Иванов. Тя обаче била разбита бързо и разпръсната, а нейният войвода – заловен и убит от османските власти. В Шумен била образувана друга чета начело с Ат. Стойнов. Тя се насочила към Котленско, но след като узнали, че в Сливенския край въстанието не е избухнало, също се разпръснали. Макар и да не извършила особена дейност, тя предизвикала яростта на османските власти, които извършили големи арести в Шумен, задържали около 200 души,

от които 8 били изпратени на заточение. Вместо да вземе инициативата за въстанието в своите ръце, Търновският революционен комитет решил да отложи действията си и побързал да уведоми за това свое намерение ръководителите на другите революционни окръзи, както и групата, която трябвало да се заеме с подпалването на Цариград. По тази причина въстанието избухнало само в онези райони, където не било получено известието на търновци.

Старозагорското въстание завършило с поражение. Причините за това били от най-различно естество: краткото време, с което разполагал БРЦК, не му позволило да извърши необходимата подготовка. Освен това с възложениите надежди на четите, които трябвало да нахлуят в българските земи отвън, той направил крачка назад от революционните принципи, разработени от В. Левски, според които тежестта на подготвителната работа трябвало да падне върху дейността на революционните комитети вътре в страната. Една от сериозните причини за поражението на въстаниците е предателството, извършено от посочените неколцина по-богати старозагорски българи. За съжаление, последствията от него се утежили и от измяната на водещите комитетски дейци Андрей Момчев и Димитър Хаджигенчев, които познавали добре тънкостите в конспиративните дела¹²⁾. Двата са посочени като изменници от Стефан Минчев – старозагорски учител, участвал в подготовката на въстанието, и от Димитър Илков.

Само за една седмица след 16 септември 1875 г. броят на арестуваните българи в Старозагорско, заподозрени за „комити“, достигнал 700 души. Според Димитър Илков от тях поне 150 души били тенденциозно набедени от двамата посочени изменници на революционната кауза, като лежали съвсем „за права Бога“. Затворниците били подложени на мъчения при следствието в опит да бъдат получени повече сведения за състава, целите и участниците в тайния Старозагорски комитет. Най-дълго и упорито бил изтезаван председателят на организацията и безспорен водач Колю Ганчев. Съвременниците били безсилни „да опишат напълно жестокостите на озверените мъчители“, които използвали всички известни дотогава в световната история средства за изтезание, „за да преломят коравата душа на безпримерния родолюбец, ала не успели. Колю Ганчев останал твърд, като гранитът, а безподобните изтезания понесъл равнодушно и мълчаливо. Той не посочил на никого от своите другари, не наклеветил никого от съгражданите си“ (Илков, 2004: 191).

След няколко месеца голяма част от арестуваните били освободени, а другите под конвой – прехвърлени в известния с тежкия си режим Одрински затвор. Там последвало ново следствие, тежки разпити, които завършили през март 1876 г. със съдебен процес, който произнесъл следните присъди: 7 души осъдени на смърт, а около 70 души – на заточение в Диарбекир. Присъдите били приведени в изпълнение след избухването на Априлското въстание: Колю Ганчев и Господин Михайловски били обесени в Стара Загора на 19 май

1876 г.; Стефан Чифудов, Димчо Стаев и Кольо Райнов били обесени в Одрин; Руси Аргов – в Пазарджик, а Христо Коев (Бабата) – в Чирпан¹³⁾.

Неуспехът на въстанието предизвикал остра криза в БРЦК. Хр. Ботев си подал оставката от него и не много след това комитетът на практика престанал да съществува. Въпреки поражението му обаче Старозагорското въстание изиграло немалка роля за засилване на общия революционен подем сред българския народ. То показало нарасналото национално и политическо съзнание на населението и заедно с това допринесло за задълбочаване на общата криза в Османската империя.

Старозагорското въстание има огромна роля за утвърждаването на революционните традиции сред жителите на Старозагорския регион. Без никакво съмнение то представлява едновременно одухотворен и материализиран връх в развитието на националноосвободителните борби на българите от този край през Възраждането. От друга страна, то маркира важен етап в цялостния ход на националнореволюционното движение на всички българи под османска власт, защото това е първата реална проверка на вдъхновената и наложена от гениалния идеолог на българската националноосвободителна идея – Васил Левски, тактика за въоръжена борба. С основание може да направим извода, че макар и да завършва с поражение, Старозагорското въстание осветлява единствения възможен и правилен път към постигане на заветната политическа свобода – пътя на масово въоръжено въстание.

Анализираните дълбоко установени традиции за борба за национална свобода сред жителите на Сърнена Средна гора и Старозагорското поле от Възраждането залягат сред основните фактори и предпоставки за оформянето на региона като един от главните източници за попълване на Българската армия с офицерски кадри след Освобождението. Наличието на исторически континюитет между революционните традиции сред старозагорци под османска власт и развитието и съхраняването на военните традиции и добродетели сред населението на Старозагорския регион след Освобождението си проличава дори и в участието на старозагорци в редовете на първообраза на българската войска – опълчението от Руско-турската война 1877 – 1878 г. Това са: Стефан Тошев, Георги Абаджиев, Илия Куртев (Илия Куртев Добрев), Сава Коев. Потвърждение на горното твърдение намираме и във факта, че в първия, или т. нар. „генералски випуск“ на завършилите Военното училище в София през 1879 г. има 4 генерали от Старозагорския край. Това са: генерал-лейтенант Михаил Савов, генералът от пехотата Стефан Тошев, генерал-майор Георги Абаджиев, генерал-майор Вълко Велчев (Динев, 2014:102).

БЕЛЕЖКИ

1. История на Стара Загора. Авт. колектив, С., 1966., с. 45.
2. История на Стара Загора. Цит. съч., с. 60

3. „Хронологическо описание на по-важните и забележителни събития в град Стара Загора в черковно, училищно и общонародно отношение в XIX в.“ на хаджи Господин Славов (редактор д-р Георги Вълчев, Ст. Загора, 2008, ИК „Кота“), с.153.
4. Пак там.
5. История на Стара Загора. цит. съч., с. 61.
6. История на Стара Загора. Пос. съч., с. 62.
7. Пак там., с. 63.
8. Пак там.
9. Шиваров, Хр. Бележки за Старозагорското въстание на Христо Стойнов Шиваров, секретар-деловодител на Старозагорския революционен комитет. Публикувани от: Кънев, Нейчо. Бележки за Старозагорското въстание. В: Известия на Държавните архиви, кн. 18, 1969., С., с. 190.
10. Пак там.
11. История на Стара Загора. Пос. съч., с. 65.
12. Пак там., с. 66.
13. Пак там., с. 67.

ЛИТЕРАТУРА

- Динев, А. (2014). *Старозагорският регион във военнотбранителната политика и във войните на България (1878 – 1945 г.)*. Стара Загора.
- Илков, Д. (2004). *Принос към историята на град Стара Загора*, Стара Загора.
- Койчева, В. (1975). *Старозагорското въстание 1875*. София.
- Койчева, В. и др. (1966). *История на Стара Загора*.
- Кънев, Н. (1969). Бележки за Старозагорското въстание. В: *Известия на Държавните архиви*, кн. 18, София.
- Митев, П. (1999). *Българското Възраждане*. София.

REFERENCES

- Dinev, A. (2014). *Starozagorskiyat region vav voennootbrantelnata politika i vav voynite na Bulgaria (1878 – 1945 g.)*. Stara Zagora.
- Ikov, D. (2004). *Prinos kam istoriyata na grad Stara Zagora*. Stara Zagora.
- Koycheva, V. (1975). *Starozagorskoto vastanie 1875*. Sofia.
- Koycheva, V. i dr. (1966). *Istoria na Stara Zagora*.

- Kanev, N. (1969). Belezhki za Starozagorskoto vastanie. V: Izvestia na Darzhavnite arhivi, kn. 18, Sofia.
Mitev, P. (1999). Balgarskoto Vazrazhdane. Sofia.

THE REVOLUTIONARY TRADITIONS IN STARA ZAGORA REGION DURING THE BULGARIAN REVIVAL PERIOD

Abstract. This article reveals the revolutionary traditions of the population of Stara Zagora region during the Revival Period. It is paid special attention to the preparation of Stara Zagora uprising (1875), which is test of the strength for the next major campaign of liberation, the April uprising of 1876.

✉ **Dr. Angel Dinev**
Regional Historical Museum – Stara Zagora
42, Ruski Blvd.
6000 Stara Zagora, Bulgaria
E-mail:adinev77@abv.bg